

Izvorni znanstveni rad
UDK 929.7(497.5 Dubrovnik) "1440/1460"
UDK 321.15(497.5 Dubrovnik) "1440/1460"
UDK 94(497.5 Dubrovnik) "1440/1460":32
Primljeno: 21.11.2001.

HUIUS... EST OMNIS REIPUBLICAE POTESTAS: SUDJELOVANJE VLASTEOSKIH RODOVA U VLASTI (1440-1640)

ZDENKO ZLATAR

SAŽETAK: U radu se analizira udio pojedinih vlasteoskih rodova u obnašanju najvažnijih funkcija državne vlasti (knez, malovijećnik, senator, čuvar pravde) i omjer tih funkcija u odnosu prema udjelu rodova u Velikom vijeću. Neki su rodovi obavljali više funkcija nego bi im to procentualno njihovoj brojčanoj moći u Velikom vijeću stvarno pripadalo (Gradić, Gundulić, Đurđević, Crijević, Menčetić, Džamanjić, Rastić, Bunić), a neki manje (Kaboga, Sorkočević, Pucić, Ranjina, Bobaljević, Gučetić). Unatoč toj razlici ne može se govoriti o oligarhiji.

Uvod

Vlastela su držala svu vlast u Dubrovačkoj Republici tijekom četiri i pol stoljeća, od odlaska mletačkog kneza, kao vrhovnika mletačke vlasti u Dubrovniku poslije Zadarskog mira 1358. godine, do ukidanja Dubrovačke Republike 1808. godine. Za vrijeme ta četiri i pol stoljeća isti rodovi (s minimalnim odstupanjima kao u slučaju Držića) sudjelovali su u dubrovačkoj vladi i vršili sve funkcije, od najnižih do najviših (iznimke su bile samo neke neznatne funkcije koje nisu zadirale u monopol vlasti vlastele). Između 1332. godine, kada je izdana naredba da se svi rodovi koji mogu sudjelovati

---

Zdenko Zlatar, profesor je povijesti slavenskih naroda na Sveučilištu u Sydneyu. Adresa: Department of History, The University of Sydney, Sydney, N.S.W. 2006, Australija.

---

u radu Velikog vijeća moraju popisati (kao i svi budući koji će to zaslužiti), pa do 1348. godine, kada je Veliko vijeće naredilo da ubuduće svi vlastelini kad navršu 18 godina "smiju i moraju ući u Veliko vijeće",¹ precizno je omeđen krug vlastele i prema pučanima, koji su potpuno isključeni iz svih funkcija vladanja Dubrovnikom, kao i prema mletačkoj vrhovnoj vlasti u osobi kneza i njegovih pomagača, koji su postupno istisnuti iz direktnog upravljanja, te se moraju služiti vijećima i vlastelinima koji ih sačinjavaju. Od laskom mletačkog kneza 1358. godine, nakon poraza Venecije u ratu s hrvatsko-ugarskim kraljem, dolazi do potpune monopolizacije vlasti u Dubrovniku i njegovim posjedima od strane vlastele, koja od tada pa do francuske okupacije Dubrovačke Republike 1806. godine i njezinog ukinuća u siječnju 1808. nisu dijelila vlast ni s kim. Jedini je Dubrovnik, od krajeva današnje Republike Hrvatske, u razdoblju od sredine 14. do početka 19. stoljeća bio, da se upotrijebi stari dubrovački izraz, "samovlasan". Unutar Dubrovnika i njegova teritorija tada vladaju samo vlastela. Članovi Velikog vijeća (*Consilium maius*, *Il Maggior Consiglio*, *Velje vijeće*),² za koje već Filip de Diversis kaže oko 1440. godine da mu pripada "sva vlast u Republici"³ (kako u latinskom originalu daje naslov ove studije), obavljaju sve državne funkcije i kao dužnost i kao privilegij. Tako su vlastela prigrabila svu vlast u Dubrovniku između početka 14. i sredine 15. stoljeća i nastavila vladati tijekom sljedeća četiri i pol stoljeća, uzdižući stalešku vlast kao sam izraz dubrovačke slobode, kao što najveći dubrovački pjesnik, Đivo Gundulić (1539-1638), u svojim najboljim djelima, u *Dubravci* i u *Osmanu*, to veliča sljedećim stihovima:

¹ *Libri reformationum* V, ur. J. Gelcich. Monumenta spectantia historiam Slavorum Meridionalium, 29. Zagreb: JAZU, 1897: 349: ...*ad scribendum et reducendum in scriptis omnes qui ad presens sunt de maiori consilio et alios qui videbuntur eis fore dignos esse de maiori consilio*. *Libri reformationum* II, ur. J. Gelcich. Monumenta spectantia historiam Slavorum Meridionalium, 13. Zagreb: JAZU, 1882: 25.

² Irmgard Mahnken, »O dubrovačkim vlastelinskim rodovima i njihovoj političkoj ulozi u XIV veku.« *Istoriski glasnik* 2 (1955): 81: "Oznaka je za vlastelina bila da je član veća, t.j. da učestvuje u upravljanju i vladanju republikom, što se manifestovalo u pripadnosti Consilium maiusu."

³ *Huius breviter est omnis Reipublicae potestas*, u: Philippus de Diversis, *De situ aedificiorum, politiae et laudabilium consuetudinum inclitae civitatis Ragusii*, ur. Vitaliano Brunelli Zadar, 1882: 58 i hrvatski prijevod »Opis položaja, zgrada, državnog uređenja i pohvalnih običaja slavnog grada Dubrovnika.« *Dubrovnika* 3 (1973): 31.

O lijepa, o draga, o slatka slobodo,
 dare u kom sva blaga višnji nam Bog je do,
 uzroče istini od naše sve slave,
 uresu jedini od ove Dubrave,
 sva srebra, sva zlata, svi ljudcki životi,
 ne mogu bit plata tvoj čistoj lipoti.⁴

Taj “dar u kom sva blaga višnji nam Bog je do”, jest upravo “samovlas”, tj. vlada dubrovačke vlastele kao “jedini ures od ove Dubrave”. U *Osmanu* Gundulić uspoređuje stanje južnoslavenskih zemalja pod osmanskom (“turskom”) i mletačkom vlašću sa stanjem “u slobodnu gradu ovomu”:

Krune ugarske veći dio,
 svu bosansku kraljevinu
 i, gdi je herceg gospodio
 vlas poda se turska ukinu...

Robovi su tvoji susjedi,
 teške sile svim gospode
 tve vladanje samo sjedi
 na pristolju od slobode.⁵

Zbog toga je Dubrovnik, taj “svijetli” ili “bijeli grad, / slavan svijetu, nebu ugodan”.⁶ Đivo Gundulić, kao predstavnik dubrovačke vlastele i kao jedan od njezinih članova, iz roda koji je, kao što će dokazati ova analiza, ne samo jedan od vodećih, nego zapravo najugledniji, poistovjećuje vlast dubrovačke vlastele s dubrovačkom “slobodom”, tim “štitom” koji je pravi razlog (“uzroče istini”) “od naše sve slave”. Ipak, velika poezija je jedno (a Đivo Gundulić je, mora se priznati, veliki pjesnik), a povijesna stvarnost je

---

⁴ Đivo Gundulić, *Dubravka*, stihovi 1571-1576 i druga mjesta, u: *Djela Giva Frana Gundulića*, ur. Đuro Korbler, Stari pisci hrvatski, IX. Zagreb: JAZU, 1938: 314 (tzv. treće akademsko izdanje Gundulićevih djela).

⁵ Đivo Gundulić, *Osman*, Pjevanje osmo, stihovi 573-576, 581-584, u: *Djela Giva Frana Gundulića*: 450.

⁶ Đivo Gundulić, *Osman*, Pjevanje osmo, stihovi 581-582.

drugo. U ovom članku dat je statistički pregled razvitka dubrovačke vlastele od početka upisivanja vlastele u takozvano "Zrcalo" (*Il Specchio del Maggior Consiglio*) 1440. godine do 1640. godine, tj. za razdoblje od 200 godina. Početnu među čini i pojava Diversisova spisa o Dubrovniku, kao i prvi izričiti spomen Dubrovnik kao Republike (1441. godine), a donja granica povučena je nekoliko godina nakon smrti Điva Gundulića, jer poslije 1640. godine nastaje novo razdoblje u povijesti vlastele, tj. od sredine 17. stoljeća do pada Republike, kad u vlastelinske redove ulazi nekoliko antuninskih rodova, te se vlastela s vremenom dijele na rodove koji se ne miješaju krvno s novoprimitim rodovima (to su u 18. stoljeću *salamankezi*), na one koji se miješaju krvno (to su *sorbonezi*) i na potomke novog plemstva. O tom razdoblju treba pisati posebno.

***

Nemoguće je točno odrediti prvobitni broj vlasteoskih rodova u 13. i 14. stoljeću. Najbolji poznavalac ovog razdoblja, njemačka znanstvenica Irmgard Mahnken, ustanovila je da je bilo 78 rodova "*sclata, casata*",⁷ dočim su stari dubrovački ljetopisci navodili 150 rodova.⁸ Kuge koje su harale u Dubrovniku u kasnom srednjem vijeku odnijele su, zajedno s velikim brojem ostalih stanovnika, i veliki dio vlasteoskih rodova. "Crna Smrt" samo je 1348. godine odnijela sa sobom 273 vlastelina. Tijekom 15. stoljeća kuga se pojavljivala 1400., 1401., 1416., 1419., 1422., 1427., 1428., 1430., 1431., 1436., 1437. i kasnije, kao i u 16. stoljeću. Tako je, na primjer, od kuge preminulo 1400. godine 560 vlastelina i 207 vladika.⁹ Prvenstveno zbog učestalih nasrtaja pošasti vlastela su se već 1423. godine smanjila na samo 37 rodova, a početkom u ovom radu promatranog razdoblja, 1442. godine, na samo 33 roda:¹⁰ Gozze - Gučetići; Bona - Bunići; Sorgo - Sorkočevići; Gondola - Gundulići; Menze - Menčetići; Cerva - Crijevići; Gradi - Gradići;

⁷ Irmgard Mahnken, *Dubrovački patricijat u XIV veku*, II. Beograd: SANU, posebna izdanja, knj. 340, 1960.

⁸ *Annales Ragusini Anonymi item Nicolai de Ragnina*, ur. Natko Nodilo. Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium, 14. Zagreb: JAZU, 1883: 147-163 i 181-186.

⁹ Podaci iz: Risto Jeremić i Jorjo Tadić, *Prilozi za istoriju zdravstvene kulture starog Dubrovnika*, I-III. Beograd: Biblioteka Centralnog higijenskog zavoda, 1938-1940.

¹⁰ Alexandre Soloviev, »Le patriciat de Raguse au XVe siècle.«, u: *Rešetarov zbornik iz dubrovačke prošlosti*. Dubrovnik, 1931: 59-66 s tablicom na str. 64.

Georgi (u 15. stoljeću i kao *Zorzi*) - Đurđevići;¹¹ Resti - Rastići; Caboga - Kaboge ili Kabužići; Ghetaldi - Getaldići; Pozza - Pucići; Ragnina - Ranjine; Zamagno - Džamanjići; Palmotta - Palmotići; Tudisi - Tudizići; Basilio - Basiljevići; Benessa - Benešići; Luccari - Lukarevići; Saraca - Saračići; Bucchia - Bučići; Bonda - Bundići; Proculo; Binciola - Binčulići; Bobali - Bobaljevići; Prodanello; Croce - Krucići; Calich - Kalići; Volzo; Martinussio - Martinušići; Bocignolo - Bučinići; Lucha i Mlascogna.

Već početkom 15. stoljeća došlo je do razlike unutar vlasteoskih rodova. Mahnken zaključuje da je od 78 rodova (iako su neki samo ogranci većih rodova) najbogatijih njih devet: Volcasso, Giorgio, Crieva, Lucari, Goçe, Gondola, Menze, Bona i Sorgo. Mahnken iste rodove navodi i kao politički najutjecajnije. Da bi izvršila korelaciju s brojčanim stanjem pojedinih rodova, Mahnken je navela rodove koji su imali najviše članova u Velikom vijeću, a to su: Menze, Sorgo, Giorgio, Bodaca-Binciola (jedan rod), Goçe-Pecurario (jedan rod), Petrana, Resti i Ragnina. Od ovih osam rodova samo su četiri (Menze, Sorgo, Giorgio, Goçe-Pecurario) pripadala gore naznačenom krugu najbogatijih i najutjecajnijih rodova. Dakle, već u početku definiranja vlastele kao vladajućeg staleža u Dubrovniku dolazi do uske korelacije između bogatstva i političkog utjecaja, ali samo djelomično između bogatstva i utjecaja s jedne i brojčanog stanja pojedinih rodova s druge strane.¹²

Bariša Krekić posvetio je vrlo značajan rad razvitku vlastele od 13. do 16. stoljeća.¹³ Uzevši u obzir samo najviše funkcije - kneza, Malog vijeća,

¹¹ Da su *Zorzi* isto što i *Georgi* potvrđuje I. Mahnken, *Dubrovački patricijat u XIV veku*, I: 213, gdje se spominje *Martolo de Zorzi de Ragusio* 1348. godine pod rodom XXXI Giorgio, Čorči, sl. Žurgović (str. 201-227) i na str. 225: "...i da se ovdje radi o obliku Zorzi, Čorči, Čorčo, kako se tada većinom pisalo ime roda Giorgio."

¹² I. Mahnken, »O dubrovačkim vlastelinskim rodovima«: 82: "U praksi je ipak politički značaj pojedinih *nobiles* i pojedinih rodova bio različit. Do ovog zaključka mora se doći, ako se prati delovanje pojedinih patricija u javnom životu grada. Pritom se može konstatovati da se pojedina zvanja uvek popunjavaju pripadnicima iz određene skupine vlasteoskih porodica i da je tako razičitoj važnosti pojedinih officia odgovarala i razlika u političkom značaju pojedinog vlastelina i izvesnih porodica."

¹³ Bariša Krekić, »Influence politique et pouvoir économique à Dubrovnik (Raguse) du XIIIe au XVI siècle.«, u: *Gerarchie economice e gerarchie sociali--secoli XII/XVIII*. Firenze: Le Monnier, 1990: 241-258, pretisnuto u: Bariša Krekić, *Dubrovnik: A Mediterranean Urban Society, 1300-1600*. London: Variorum, 1997: I. Druga verzija je kao članak »O problemu koncentracije vlasti u Dubrovniku u XIV i XV vijeku.« izišla u *Zborniku radova Vizantološkog instituta* 24-25 (1986): 397-406.

Tablica 1. Deset najutjecajnijih vlasteoskih rodova u 14. i 15. stoljeću

Rod	Broj funkcija					
	14. stoljeće	%	15. stoljeće	%	Ukupno	%
Mišići	326	8.74	244	4.79	570	6.46
Šorpi	293	7.85	317	6.23	610	6.92
Georgio	216	5.79	337	7.02	553	6.30
Georgiovi	215	5.76	439	8.63	654	7.43
Geor	199	5.33	604	11.88	803	9.11
Rosa	194	5.20	435	8.53	629	7.13
Crisna	154	4.13	263	5.21	419	4.75
Laccari	129	3.43				
Bohuli	124	3.32				
Bodapa	122	3.27				
Rosti	351	6.51			414	4.69
Praa	275	5.40			316	3.58
Zanagno	214	4.60				
Vnija	303	3.43				
Ukupno	1971	32.87	3301	64.86	5271	60.04

IZVOR:

B. Krekić, »O problemu koncentracije vlasti u Dubrovniku u XIV i XV vijeku«: 398-399.

te suca i senatora,¹⁴ Krekić je utvrdio najutjecajnije vlasteoske rodove u 14. i 15. stoljeću (tablica 1). Treba primijetiti dvije važne stvari: povećanje udjela 10 najutjecajnijih rodova (od oko 53% u 14. stoljeću na 69% u 15. stoljeću) i uspon Gondola (Gundulića) s četvrtog mjesta u 14. stoljeću na drugo u 15. stoljeću (tj. od 5.76% glavnih funkcija na 8.63%).

Krekić je potpuno u pravu kad tvrdi da nema potpune korelacije između najutjecajnijih i najbogatijih rodova (tablica 2), ali ipak treba ustvrditi da su 2/3 politički najjačih rodova istovjetni s 2/3 najbogatijih, i to: Menze, Sor-go, Georgio, Gondola, Goçe i Crieva. S izuzetkom Bona (Bunića), to su ujedno i brojčano najjači rodovi tijekom čitave povijesti vlastele.

Od 1440. godine do pada Republike mladi su dubrovački vlastelini upisivani u Zlatnu knjigu Velikog vijeća kad bi navršili propisanu dob za stjecanje članstva u tom tijelu. To je obično bilo 18 godina, ali su se zakoni mijenjali. Kod većine imena novih članova pisar je dodao *aetatis annorum*, tj. "od godina". Isto tako, između 1440. i 1455. godine članovi su uneseni bez oznake godine pristupa Vijeću, a tek od 1455. godine nadalje dana je godina njihovog pristupa Velikom vijeću. Zato je nemoguće dati godišnji razvitak članstva Velikog vijeća između 1440. i 1455. godine. Zbog statističke ujednačenosti dan je razvitak brojčanog stanja novih članova po desetljeću od 1460. godine, a razdoblje od 1440. do 1460. je objedinjeno. To znači da brojeve za nove članove u razdoblju od 1440. do 1460. godine treba upoloviti da bi se dobio prosjek za ta dva desetljeća. Osim toga, treba naglasiti da osim upisivanja novih članova prilikom njihova uvrštavanja u Veliko vijeće, kao i popisa svih funkcija, tzv. "Zrcalo" ili *Specchio* ne donosi godišnje ili periodične popise svih članova Velikog vijeća, pa je nemoguće točno odrediti broj svih članova Velikog vijeća tijekom bilo koje godine. Treba držati na umu da neki novi članovi nikad nisu sudjelovali u radu Velikog

---

¹⁴ B. Krekić, »O problemu koncentracije vlasti u Dubrovniku«: 398: "Polazeći od toga da su četiri najvažnije institucije u Dubrovniku bili knez, sud, Malo vijeće i Senat..." Mahnken ima sličnu definiciju: "Ova skupina uglednih ličnosti, u kojoj su bili rectores, iudices maioris curiae, consilarii consilii minoris, sapientes, capitanei guerre i nosioci važnijih poslanstva, predstavljala je najutjecajniji sloj dubrovačkog patricijata." Ona ubraja u tu grupu osim knezova (*rectores*), sudaca (*iudices maioris curiae*), članova Malog vijeća (*consilarii consilii minoris*) i Senata (*sapientes*) i nosioce važnijih poslanstava (koji su u većini slučajeva članovi Senata) i *capitanei guerre*.

vijeća niti su birani za bilo koje funkcije, jer su ili prerano umrli ili su se posvetili duhovnom životu (to je redovno označavano uz njihova imena) ili sl. Međutim, s obzirom da su neki ipak sudjelovali bar u nekim izborima ili bili u službi neko vrijeme, nemoguće je izostaviti takve članove bez opravdanog razloga, koji u većini slučajeva nije moguće utvrditi.

Tablica 2. Rang deset najutjecajnijih i najbogatijih vlasteoskih rodova u 14. i 15. stoljeću

Rang	Najutjecajniji rodovi u 14. stoljeću	Najutjecajniji rodovi u 15. stoljeću	Najbogatiji rodovi u 14. stoljeću
1	Mencio	Gojo	Volosovo
2	Sorgo	Gondola	Georgia
3	Georgio	Bona	Gondola
4	Gondola	Georgio	Mencio
5	Gojo	Kesti	Laccari
6	Bona	Sorgo	Gojo
7	Zrlevo	Paça	Zrlevo
8	Laccari	Zrlevo	Croco
9	Bodani	Mencio	Bodani
10	Bodani	Zamagno	Sorgo

IZVOR:

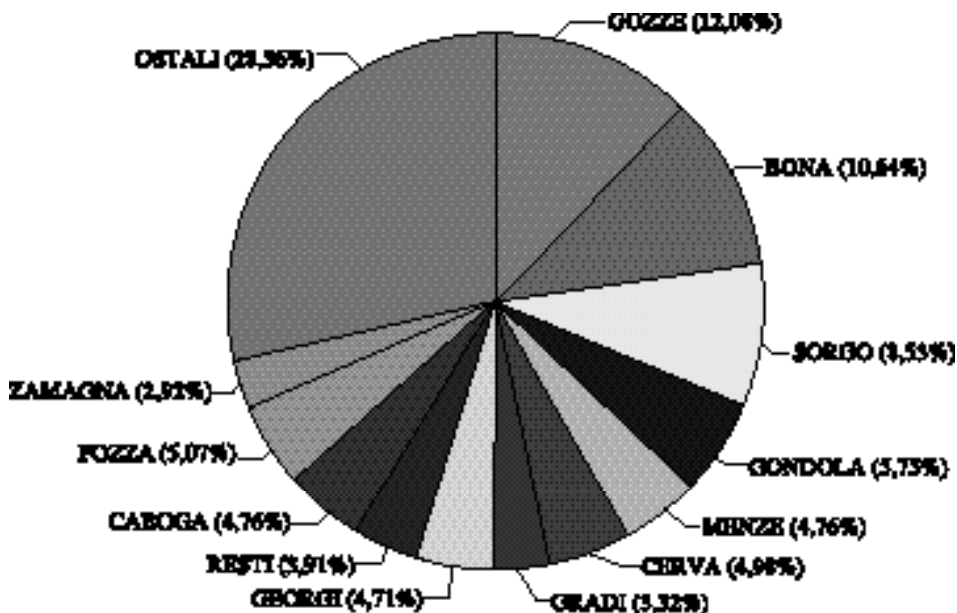
B. Krekić, »Influence politique et pouvoir économique à Dubrovnik (Raguse) du XIIIe au XVIe siècle« : 249.

Članovi Velikog vijeća

Ukupni broj dubrovačkih vlastelina koji su upisani u tri knjige “Zrcala” za 15., 16. i 17. stoljeće iznosi 2201, odnosno, uzmemo li u obzir neke dodatne podatke (po Rheubottomu, tablica 4),¹⁵ 2227 (tablica 3, grafikoni 1 i 2). To znači da je za 200 godina, od 1440. do 1640. godine, svakog desetljeća ulazilo prosječno 110 novih članova Velikog vijeća, ili 11 godišnje. Međutim takav ujednačeni priljev nije uopće odgovarao stvarnom kretanju brojčanog stanja Velikog vijeća.

Grafikon 1. Udio članova Velikog vijeća po rodovima (1440-1640)

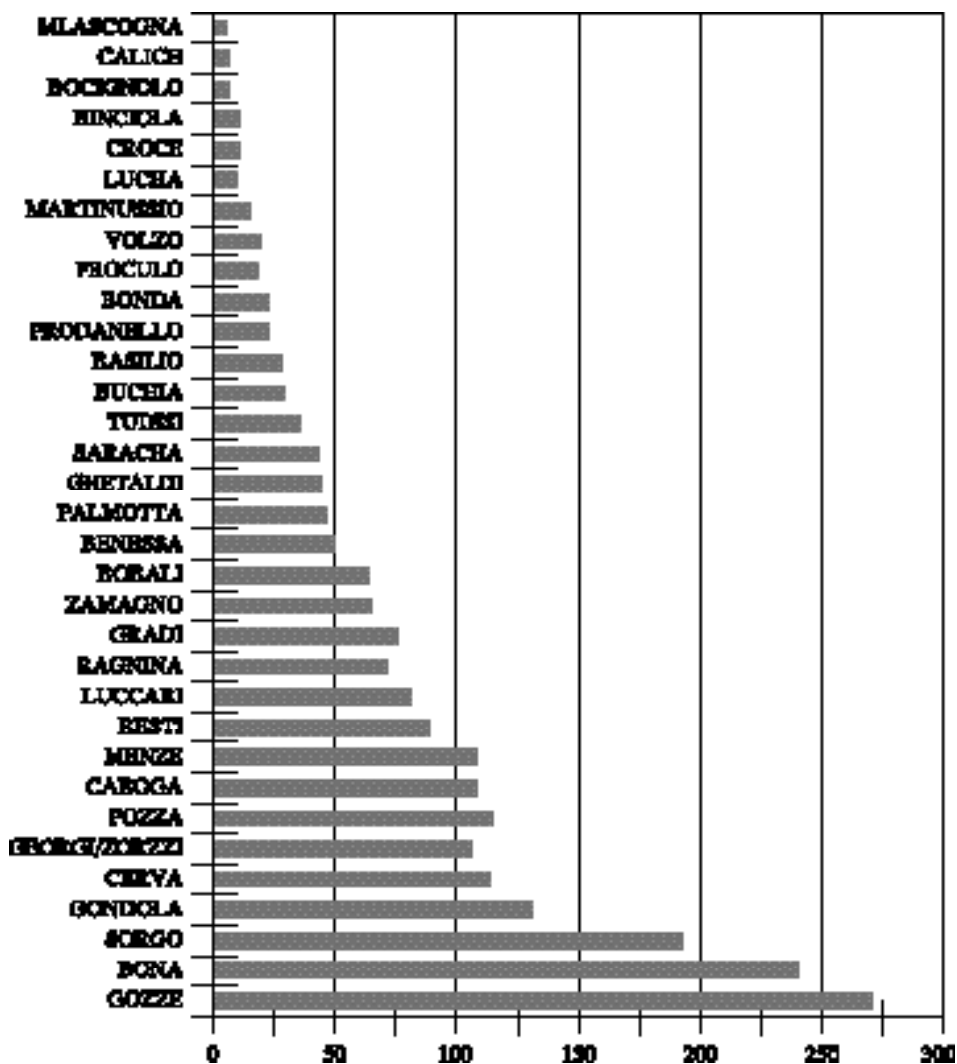

¹⁵ David Rheubottom, *Age, Marriage, and Politics in Fifteenth-Century Ragusa*. Oxford: Oxford University Press, 2000: 175-191 (Appendix C: »Politically Active Men, 1440-1490«), je na temelju podataka iz izbora funkcija Velikog vijeća upotpunio neke nejasnoće i praznine u popisu vlastele iz izvora *Specchio* za 15. stoljeće. Razlika između gore navedenog broja (2201) i njegovog (2227) je 26 članova Velikog vijeća ili 1,17%.

Tablica 3. Broj novih članova Velikog vijeća po rodovima u desetgodištima (1440-1640)

Rod		1440-1499		1500-1549		1550-1599		1600-1640	
Hrvati	muškarci	1	1	1	1	1	1	1	1
	žene	1	1	1	1	1	1	1	1
Slovinci	muškarci	1	1	1	1	1	1	1	1
	žene	1	1	1	1	1	1	1	1
Slovenci	muškarci	1	1	1	1	1	1	1	1
	žene	1	1	1	1	1	1	1	1
Srbi	muškarci	1	1	1	1	1	1	1	1
	žene	1	1	1	1	1	1	1	1
Bosanci	muškarci	1	1	1	1	1	1	1	1
	žene	1	1	1	1	1	1	1	1
Makedonci	muškarci	1	1	1	1	1	1	1	1
	žene	1	1	1	1	1	1	1	1
Albanci	muškarci	1	1	1	1	1	1	1	1
	žene	1	1	1	1	1	1	1	1
Crnogorci	muškarci	1	1	1	1	1	1	1	1
	žene	1	1	1	1	1	1	1	1
Mali	muškarci	1	1	1	1	1	1	1	1
	žene	1	1	1	1	1	1	1	1
Veliki	muškarci	1	1	1	1	1	1	1	1
	žene	1	1	1	1	1	1	1	1
Ukupno	muškarci	1	1	1	1	1	1	1	1
	žene	1	1	1	1	1	1	1	1

Grafikon 2. Broj novih članova Velikog vijeća po rodovima u desetgodištima (1440-1640)

Tablica 4. Članovi Velikog vijeća po rodovima (1440-1640)

[illegible]

U početnoj fazi, od 1440. do 1460. godine, prosječni godišnji priljev novih članova iznosio je 19.2. Međutim, između 1455. i 1460. godine ušlo je u Veliko vijeće 47 novih vlastelina, ili prosječno svega 7.83 godišnje. To bi značilo da je između 1440. i 1455. godine ušlo 337 vlastelina ili prosječno 24.07 godišnje. Čini se da to nije moguće. Vjerojatno su, kad je po prvi put zavedena knjiga novih članova, popisani svi postojeći članovi Velikog vijeća bez obzira na godinu pristupa. To objašnjava i činjenicu da do 1455. godine nije označena godina njihova stupanja u Veliko vijeće.

Priljev nove vlastele u Veliko vijeće uvelike je zavisio od demografskih kretanja. Naročito su se kuge, koje su harale kroz čitavo 15. i 16. stoljeće, odražavale na brojčano stanje vlastele. Ipak, mortalitet ne objašnjava zašto su neki rodovi ostali brojčano jaki do kraja promatranog razdoblja (ili barem do početka 17. stoljeća, kad naglo opada priljev nove vlastele), a drugi su se ugasili ili jedva bili prisutni u Velikom vijeću (tablica 4).

Uzmemo li u obzir sve rodove koji su sudjelovali s 5% ili više članstva Velikog vijeća, onda je tih devet rodova (Gučetići, Bunići, Sorkočevići, Gundulići, Crijevići, Đurđevići, Pucići, Kaboge i Menčetići) dalo 63% svih vijećnika. Pridodamo li i Rastiće s 4%, onda je tih deset rodova dalo 2/3 svih članova Velikog vijeća tijekom razdoblja od 1440. do 1640. godine. Ostala 23 roda dala su samo 1/3 članova.

Sudjelovanje rodova u glavnim funkcijama

Postavlja se ključno pitanje: je li u Dubrovniku između 1440. i 1640. godine postojala nekakva vrsta oligarhije, tj. je li tih deset rodova dominiralo glavnim funkcijama Dubrovačke Republike?

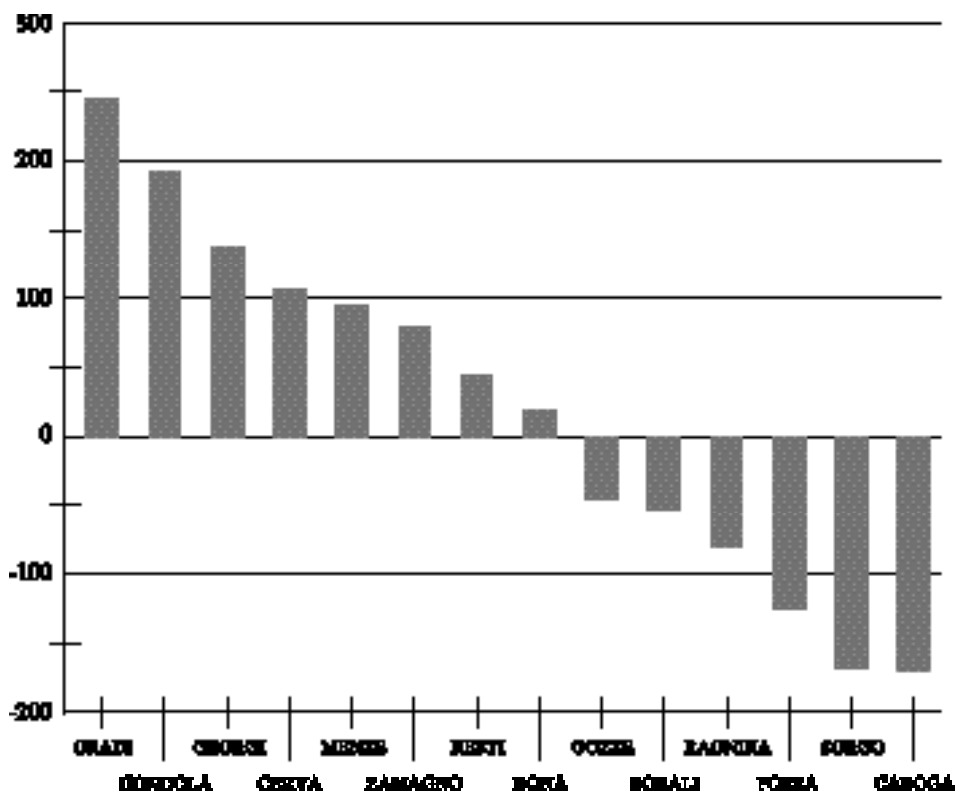
Kao glavne funkcije izabrane su one koje su posredno ili neposredno ulazile u Senat, tj. knez, Malo vijeće, čuvari pravde (od 1480. godine otkad postoji ta funkcija) i ostali, tzv. "čisti" Senat, tj. članstvo u Senatu kao takvo. Ukupni broj tih četiriju funkcija za razdoblje od 1440. do 1640. godine iznosi 8636 (tablica 5).

Rodovi koji su vršili funkciju kneza procentualno više od svoje brojčane moći bili su (navodimo samo rodove kod kojih je odstupanje bilo veće od 1%): Gradići (razlika 3.07 između procentualnog udjela u broju knezova i broja članova Velikog vijeća), Gundulići (1.97), Đurđevići (1.89), Gučetići

Tablica 5. Nositelji glavnih funkcija po rodovima (1440-1640)

Rod	Funkcija				
	1	2	3	4	5
1					
2					
3					
4					
5					
6					
7					
8					
9					
10					
11					
12					
13					
14					
15					
16					
17					
18					
19					
20					
21					
22					
23					
24					
25					
26					
27					
28					
29					
30					
31					
32					
33					
34					
35					
36					
37					
38					
39					
40					
41					
42					
43					
44					
45					
46					
47					
48					
49					
50					
51					
52					
53					
54					
55					
56					
57					
58					
59					
60					
61					
62					
63					
64					
65					
66					
67					
68					
69					
70					
71					
72					
73					
74					
75					
76					
77					
78					
79					
80					
81					
82					
83					
84					
85					
86					
87					
88					
89					
90					
91					
92					
93					
94					
95					
96					
97					
98					
99					
100					

Grafikon 3. Procjena moći vlasteoskih rodova - razlika između udjela u broju vodećih funkcija i udjela u članstvu Velikog vijeća (1440-1640)

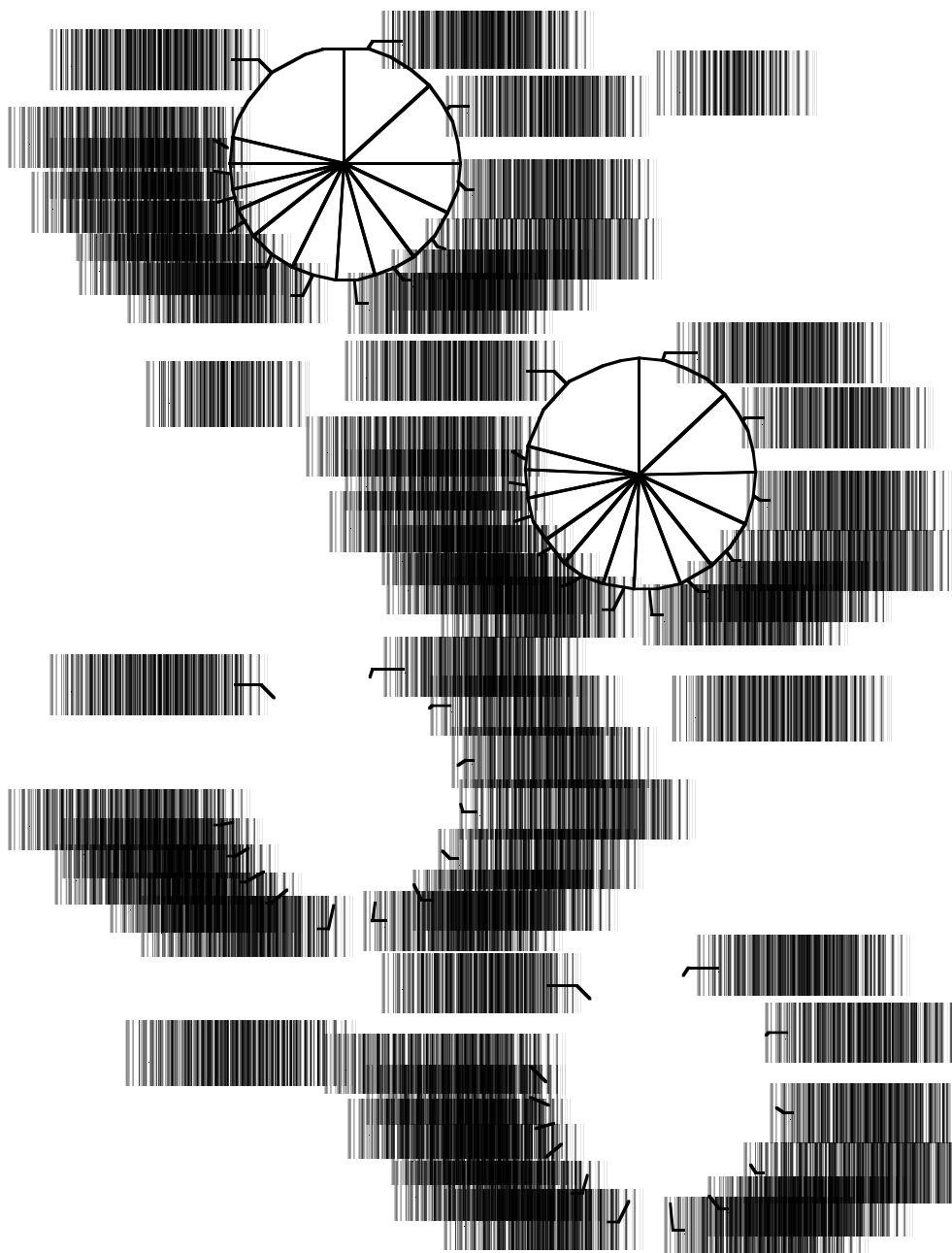

Tablica 6. Omjer udjela rodova u vodećim funkcijama i njihova udjela u Velikom vijeću (1440-1640)

[illegible]

Grafikon 4. Udio rodova u vodećim funkcijama (1440-1640)

(1.14) i Menčetići (1.11). Rodovi koji su zaostajali u svojoj izbornoj moći bili su: Sorkočevići (-1.62), Kaboge (-1.59), Pucići (-1.34) i Buće (-1.15).

Rodovi čiji su članovi Senata bili birani više puta, razmjerno njihovoj brojčanoj snazi u tzv. "čistom" Senatu (Senatu bez kneza, Malog vijeća i čuvara pravde koji su ulazili u to tijelo *ex officio*) bili su: Gundulići (2.05), Crijevići (1.45), Kaboge (1.35), Đurđevići (1.26) i Gradići (1.02), a rodovi koji su zaostajali svojom brojčanom prisutnošću: Sorkočevići (-1.44), Bobaljevići (-1.10) i Pucići (-1.02).

Rodovi koji su dali više malovijećnika nego što im je to pripadalo procentualno njihovoj brojčanoj moći u Velikom vijeću bili su: Gradići (2.96), Menčetići (1.74), Gundulići (1.62), Đurđevići (1.38) i Džamanjići (1.16), a oni koji su dali manje: Gučetići (-4.05), Bunići (-1.94), Sorkočevići (-1.84), Buće (-1.13) i Kaboge (-1).

Prilikom analiziranja funkcije čuvara pravde treba stalno držati na umu da je ta funkcija uvedena tek 1480. godine, te su prvi čuvari pravde bili izabrani za 1481. godinu. Bilo ih je oko 5 (ali je broj malo varirao). Samo je jedan pripadnik pojedinog roda mogao biti izabran istodobno (ali je mogao dati zamjenu čuvara pravde za iz istog roda umrlog tijekom vršenja funkcije). Rodovi koji su dali procentualno veći broj nego što im je pripadalo po brojčanom stanju u Velikom vijeću bili su: Gradići (4.32), Gundulići (1.92), Bunići (1.90), Crijevići (1.87), Menčetići (1.32) i Džamanjići (1.07). Zaostajali su: Pucići (-2.60), Kaboge (-2.30), Ranjine (-1.56), Buće (-1.36), Tudizići (-1.27) i Sorkočevići (-1.08).

Rodovi koji su sudjelovali u glavnim funkcijama procentualno više nego im pripada po članstvu u Velikom vijeću su slijedeći (tablica 6, grafikon 3): Gradići (2.39), Gundulići (1.88), Đurđevići (1.34) i Crijevići (1.05). Zaostajali su: Kaboge (-1.65), Sorkočevići (-1.63) i Pucići (-1.23). Vrlo je važno imati u vidu da svaki procent za ove kombinirane četiri funkcije iznosi 86.36 funkcija, tj. oko 86 glavnih službi (ukupni broj glavnih funkcija iznosi 8636). To primjerice znači da su Gundulići tijekom dva stoljeća vršili 154 funkcije više nego što bi im to po njihovom broju u Velikom vijeću pripadalo. U Velikom vijeću imali su 5.63% svih članova (128), a pripala im je 651 funkcija (7.54% svih funkcija) umjesto (u čistom razmjeru) 496 funkcija (5.63% po broju Gundulića u Velikom vijeću). Gradići su procentualno nadmašili Gunduliće u tom pogledu sa 74 člana u Velikom vijeću (3.32%

svih članova) a 485 funkcija (5.62% svih funkcija), što znači da su Gradići vršili 198 funkcija više nego što im procentualno pripada po njihovoj brojčanoj moći u Velikom vijeću (3.32% svih funkcija - 287 funkcija).

Zaključak

U Dubrovniku je za vladavine dubrovačke vlastele, tj. od 1358. do 1808. godine, bilo tri vrste funkcija: čisto administrativne (primjerice knezovi Mljeta ili Konavala), poslaničko-ceremonijalne (na primjer poklisari upućeni na Portu, papi ili španjolskom kralju) i glavne, tj. one koje su sačinjavale senatorski krug i za koje je trebalo 50 godina života po dubrovačkom zakonu.¹⁶ Jasno je da su svi članovi vlastele sudjelovali više ili manje u sva tri kruga funkcija, pa su, prema tome, svi sudjelovali u vladanju Dubrovnikom. No, velika je razlika bila biti knezom ili brižnikom (*proveditor*) Katedrale *Sanctae Mariae Maioris*, ili biti knezom Republike ili knezom Konavala. Tu je povučena crta između onih koji su provodili odluke Senata i njegovih pridruženih tijela (kneza, Malog vijeća, čuvara pravde)¹⁷ i onih koji su odlučivali. U ovom su radu analizirane upravo te najvažnije funkcije državne vlasti i promatran udio sudjelovanja pojedinih rodova u odnosu prema njihovom udjelu u Velikom vijeću.

Iako su vodeći rodovi u Velikom vijeću osigurali sebi najveći dio glavnih funkcija (knez, malovijećnik, senator, čuvar pravde), ipak su između njih postojale stvarne razlike. Neki su vodeći rodovi obavljali više funkcija

¹⁶ I. Mahnken, »O dubrovačkim vlastelinskim rodovima«: 83-84: "On (t.j. senatorski krug) se uzdiže in šireg sloja članova Veća umoljenih. Po Diversisu tome Veću pripadali su u 15 veku, ali po svoj prilici i kroz celi 14 vek, 33 starija i uglednija vlastelina, koji su naročito većali o spolj-nopolitičkim pitanjima, a u vezi s time i o odašiljanju dubrovačkih poslanika, Veće umoljenih je imalo prilično stalan sastav svoga članstva. Pripadnost ovom veću bilo je obeležje po kome se raspoznaje onaj čvrsto omeđeni krug vlastele koji je igrao glavnu ulogu u političkom životu grada. Stalnost u pripadanju Veću umoljenih označavala je ugled koji je pojedini vlastelin uživao. Broj pretstavnika jednog roda u Veću, koji nije uvek odgovarao relativnoj snazi roda bio je oznaka njegovog ugleda i značaja." Treba istaknuti da su u Senat ulazili ne samo knezovi i članovi Malog vijeća za dotičnu godinu, već i "isluženi" knezovi i malovijećnici, tj. 12 knezova i Malo vijeće kome je tek istekao mandat. S obzirom da su oni ulazili u Senat *ex officio* nisu uvršteni u broj senatora izabranih po rodovima svake godine. To treba uzeti u obzir, kao i da je neko vrijeme tzv. *Collegio di ventinove*, tj. 29 članova apelacionog suda, predstavljao ogranak Senata.

¹⁷ I. Mahnken, »O dubrovačkim vlastelinskim rodovima«: 82: "Oba ostala veća, Vijeće umoljenih (*Consilium rogatorum*) i Malo vijeće (*Consilium minus*) bila su u izvjesnom pogledu samo odbori Velikog veća, koje je teoretski držalo svu vlast i upravu u gradu..."

nego što bi im procentualno njihovoj brojčanoj moći u Velikom vijeću stvarno pripadalo, a neki manje, tj. nisu dobili onoliko glavnih funkcija koliko bi im to procentualno pripadalo. U prvu skupinu treba uvrstiti Gradiće, Gunduliće, Đurđeviće, Crijeviće, Menčetiće, Džamanjiće, Rastiće i Buniće, a u drugu Kaboge, Sorkočeviće, Puciće, Ranjine, Bobaljeviće i Gučetiće.

U svojoj knjizi "Dođi kraljevstvo naše" (*Our Kingdom Come*)¹⁸ postavio sam pitanje: može li se smatrati da je u Dubrovniku 16. i 17. stoljeća postojala oligarhija vodećih rodova u Velikom vijeću? Zaključio sam da se ne može govoriti o oligarhiji, jer je po samoj definiciji *oligarhija* manjina unutar veće grupe, a vodeći su rodovi sačinjavali oko polovice broja vlastele u Velikom vijeću. Osim toga, svi članovi jednog roda, a pogotovo svi članovi svih vodećih rodova koji su ulazili u tu polovicu članstva Velikog vijeća nisu imali zajednički interes udruživati se protiv ostalih vlasteloskih rodova. Prema tome, zaključio sam da u Dubrovniku nije postojala vlada oligarhije. S obzirom da je ta knjiga obuhvatila kraj 16. i prva desetljeća 17. stoljeća, tj. po prilici doba života Điva Gundulića (1589-1638), ti se rezultati odnose prvenstveno na to razdoblje. Ipak, nije točna tvrdnja Zdenke Janeković-Römer da je "dio historiografije to procijenio kao pojavu oligarhije",¹⁹ s uputom na moju knjigu. Istina je da sam u toj knjizi dokazao pojavu raznih klika u Senatu s obzirom na pokušaje zapadnih vladara, kao vojvoda od Savoje i Mantove, potpomognutih od španjolskih i austrijskih Habsburgovaca i s blagoslovom pape, da se južnoslavenski narodi oslobode od turskog jarma. Ali te se klike ne temelje na jednostavnoj opoziciji između vodećih i ostalih rodova, već na vezama, prvenstveno rodbinskim, unutar vlastele. Prema tome, ne može se govoriti o oligarhiji, jer vodeća klika nije bila ni najbogatija ni najbrojnija. Klike koje su se pojavile u Senatu, a potpomognute rodbinskim vezama u Velikom vijeću, formirale su se na *ideološkoj*, a ne demografskoj, ekonomskoj, socijalnoj ili vjerskoj bazi. Zbog toga su se vodeći rodovi rascijepili, pa su neki njihovi članovi bili za dubrovačko učešće u "križarskom ratu" da se Balkan oslobodi od turskog zuluma,

---

¹⁸ Zdenko Zlatar, *Our Kingdom Come. The Counter-Reformation, The Republic of Dubrovnik, and the Liberation of the Balkan Slavs*. New York: Boulder - Columbia University Press, 1992: 60.

¹⁹ Zdenka Janeković Römer, *Okvir slobode. Dubrovačka vlastela između srednjovjekovlja i humanizma*. Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 1999: 177, bilješka 596. Knjiga je općenito uzevši odlično djelo.

drugi su se odlučno tome opirali i zagovarali da Dubrovnik i dalje bude “vjeran” Osmanskoj Porti, a treći, u tzv. “sivoj zoni”, bili su neutralni, odnosno lavirali su između jedne i druge klike. Prema tome, nije ispravno tumačiti rezultate te moje studije kao procjenu “pojave oligarhije”.

Najveći ponos i dika starih Dubrovčana u doba Republike bilo je to da su bili “samovlasni”, tj. da su vladali sami sobom, dok su oko Dubrovnika “s oba kraja” njegovi “susjedi” bili “robovi” kojima “teške sile svim gospode”, kako je to krasno rekao Đivo Gundulić. Ta je staleška “samovlas” počivala na zlatnom principu da svi članovi Velikog vijeća, tj. sva muška punoljetna vlastela imaju jednaki pristup vlasti, ograničen samo životnom dobi (za glavne funkcije trebalo je imati 50 godina), i jednaku mogućnost da se za njih kandidiraju.²⁰ To zlatno pravilo nije u principu kršeno, ali su, kao i svugdje u životu, neki pojedinci i neki rodovi, tijekom dva stoljeća, bolje uspjeli od drugih. To je naročito slučaj s nekoliko vodećih rodova koji su svoju brojčanu moć u Velikom vijeću ne samo iskoristili, već i premašili svoj dio sudjelovanja. To se prvenstveno odnosi, s obzirom na njihov broj, na Gradiće i Gunduliće. A to znači, kako sam već istakao u svojoj monografiji o Gundulićevu *Osmanu*: “Savršeno je jasno iz gornje analize da je Đivo Frana Gundulića pripadao ne samo jednoj maloj grupi vodećih rodova, već da je njegov rod bio najutjecajniji, sa najvećih prestižom i ugledom. Općenito nijedan drugi rod nije nadmašio Gunduliće osim u samom broju članova” (tj. Gučetići, Bunići, Sorkočevići). “Naš je pjesnik poticao iz roda koji je stajao nenadmašen na vrhuncu vlasti i ugleda u Dubrovniku 17. stoljeća.”²¹ Ova je analiza to još jednom potvrdila.

---

²⁰ I. Mahnken, »O dubrovačkim vlastelinskim rodovima«: 82: "Patricijat je u principu predstavljao sloj ravnopravnih ljudi. Ova ravnopravnost je simbolizovana u Velikom veću (Consilium maius), kome su pripadala sva vlastela, i to do 1348. sa navršenom 20-om godinom, a od 1348. počev od navršene 18-e godine."

²¹ Zdenko Zlatar, *The Slavic Epic: Gundulić's Osman*. New York: Peter Lang, 1995: 63.

HUIUS... EST OMNIS REIPUBLICAE POTESTAS: RAGUSAN PATRICIATE AND DISTRIBUTION OF POWER (1440-1640)

ZDENKO ZLATAR

Summary

In the period 1358-1808, the Ragusan patriciate performed three distinctive functions: administrative (the counts of Mljet or Konavle, for instance), diplomatic-ceremonial (envoys to the Porte, the Pope, or the king of Spain), and the highest government offices which, according to the Ragusan Statute, could not be held before the age of fifty. All the members of the patriciate took part in all three types of function to a higher or lesser degree and they all thus had their share in governing Dubrovnik at one time or another. The responsibility attached to different duties varied significantly. There was an enormous difference between being a count, or a proveditor of the Cathedral, or, the Rector of the Republic of Dubrovnik, or the count of Konavle. A clear line was drawn between the executive (the Senate, the Rector, the Minor Council, civil judge) and the legislative branch. The article analyses the aforementioned high offices of the State and the frequency with which members of various families held them in relation to their concentration in the Major Council.

Although the largest patrician families in the Major Council tended to monopolise most of the high offices (Rector, member of the Minor Council, member of the Senate, civil judge), there were considerable differences between them. Some of the most prominent patrician families were disproportionately over-represented in the highest offices, while others were markedly under-represented. The former were the members of the Gradić, Gundulić, Đurđević, Crijević, Menčetić, Džamanjić, Rastić, and Bunić families, while the latter belonged to the Kaboga, Sorkočević, Pucić, Ranjina, Bobaljević, and Gučetić families.

Despite this disproportion in power-sharing, one cannot speak of an oligarchy which is defined as a minority within a larger group: the most prominent families constituted about half of all the patricians sitting on the Major Council. In addition, the leading families showed no common interest in joining together against the rest of the patrician houses.